

pro zjišťování počtu obyvatel jsou zásadní prameny dat; jedním z možných třídění pramenů je třídění na prameny z doby předstatistické (do poloviny 18. století, dále je můžeme dělit na prameny na základě archeologických průzkumů a na psané prameny) a prameny z doby statistické (sčítání obyvatelstva, pohyb obyvatelstva, speciální šetření)

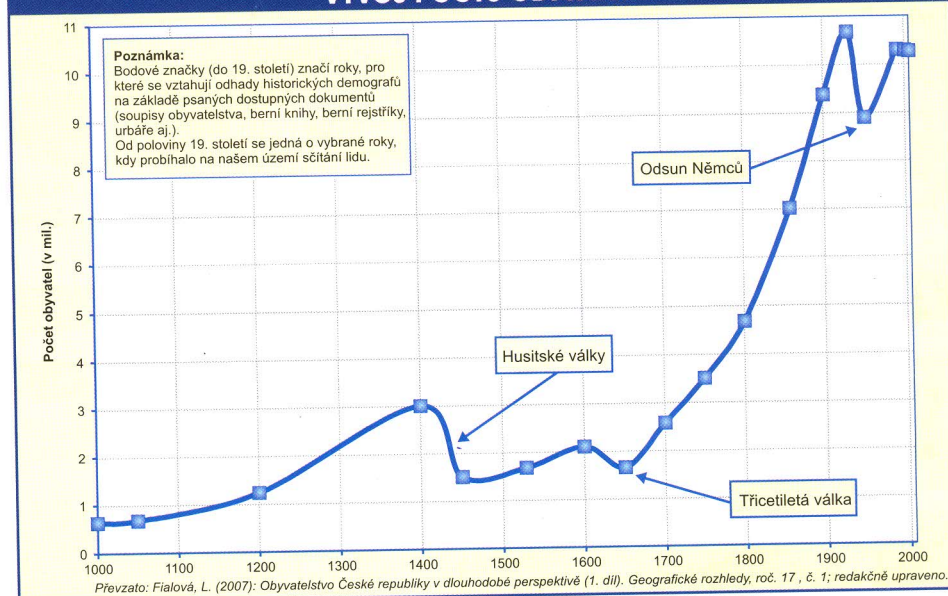
území dnešního Česka je osídleno od období staršího paleolitu; první odhady počtu obyvatel v paleolitu přitom hovoří o počtu kolem 1 000; počet obyvatel v následujících obdobích podle odhadů dále rostl a v době laténské měl dosahovat asi 100 000 obyvatel; kolem roku 1000 n. l. se odhaduje, že v Čechách a na Moravě žil cca 1 milión obyvatel

až do první poloviny 14. století můžeme na našem území pozorovat relativně rychlý růst počtu obyvatel; výrazný podíl na tom měla kolonizace, v našem případě především německá, díky které na naše území přicházelo nové obyvatelstvo z okolních zemí a docházelo k zakládání nových měst; zároveň naše země příliš nepostihla morová epidemie, která zasáhla Evropu v polovině 14. století

od konce 14. století však začalo docházet ke stagnaci a úbytku obyvatelstva; podílely se na tom morové epidemie, husitské války (v souvislosti s tím i hladomor) a například i zhoršení klimatu; toto období je tak prvním ze tří období, kdy došlo na našem území k výraznému poklesu počtu obyvatel; od počátku 16. století však již můžeme opět pozorovat postupný nárůst počtu obyvatel na našem území

jako druhé období výrazného poklesu počtu obyvatel můžeme vymezit první polovinu 17. století, především pak období třicetileté války (1618–1648); dle odhadů došlo v těchto letech k 30–60% ztrátám na obyvatelstvu; podílely se na tom především epidemie smrtelných nemocí (například mor), hladomor a v neposlední řadě také válečné oběti

VÝVOJ POČTU OBYVATEL

od poloviny 17. století můžeme pozorovat stálý růst počtu obyvatel; země zažívala ekonomický růst, přestávaly se vyskytovat morové epidemie, ubylo významných vojenských konfliktů a dařilo se i zemědělství; v polovině 18. století žilo na území českých zemí asi 3 000 000 obyvatel

v roce 1754 nechala provést císařovna Marie Terezie jeden z prvních soupisů obyvatelstva v Evropě; sčítání lidu uskutečněné v roce 1857 pak již vyhovovalo většině moderních požadavků, sčítání z roku 1869 se stalo prvním z řady pravidelných sčítání, která, s přerušením v roce 1940, pokračuje až do současnosti

v období okolo přelomu 19. a 20. století došlo v českých zemích k demografickému přechodu (klesá hrubá míra porodnosti i hrubá míra úmrtnosti, klesá úmrtnost malých dětí a zvyšuje se naděje dožití při narození)

ztráty na obyvatelstvu v důsledku 1. světové války byly asi 9 % (přes 900 000 obyvatel) z počtu

obyvatel předválečného období (přímé válečné ztráty, epidemie, nenarozené děti); po válce pak následoval kompenzační vzestup porodnosti (za války dochází obvykle k omezení sňatečnosti a porodnosti, po válce pak většinou nastává kompenzační vlna, kdy se realizují sňatky a porody, které byly ve válečném období odloženy); v roce 1920 se pohyboval počet obyvatel na území dnešního Česka okolo 10 000 000 obyvatel

v meziválečném období počet obyvatel stále rostl a tento růst se nezastavil ani v období 2. světové války; následoval však třetí ze tří výrazných poklesů počtu obyvatel na našem území, tím byl odsun německého obyvatelstva po roce 1945, počet obyvatel klesl o více než 2 mil. osob (odsun Němců znamenal úbytek o téměř 3 mil., avšak mnohé oblasti byly poměrně rychle opět uměle dosídleny), na méně než 9 000 000 obyvatel v roce 1947

OBDOBÍ 1950–1990

vývoj celkového počtu obyvatel naší republiky v období 1950–1990 můžeme zjednodušeně rozdělit do dvou fází: nejprve mezi lety 1950 a 1980 docházelo ke stálému nárůstu počtu obyvatel, a to z necelých 9 mil. v roce 1950 na 10,3 mil. v roce 1980; v letech 1980 až 1990 pak docházelo ke stagnaci počtu obyvatel; počet obyvatel se v tomto období výrazněji nezměnil; po celé období byl počet narozených vyšší než počet zemřelých

po 2. světové válce nedošlo k tak výraznému vzestupu sňatečnosti a porodnosti, jak tomu bylo po 1. světové válce (ovšem během 2. sv. v. nedošlo ani k jejich výraznému poklesu); lidé v tomto čtyřicetiletém období obecně uzavírali manželství v nízkém věku, na čemž měly svou zásluhu i nízká úroveň antikoncepce, krátké období vzdělávání, výhodné půjčky novomanž-

lům, výhody pro sezdané páry či plná zaměstnanost; zároveň uzavírala manželství naprostá většina mužů a žen

vývoj porodnosti byl ovlivňován celou řadou okolností, mezi které patří např. (ne)rozšíření antikoncepce, dostupnost umělého přerušení těhotenství, úroveň sňatečnosti, ale i politická populační opatření; roční počet narozených byl v prvních letech po válce vysoký, pohyboval se okolo 180 000 narozených; na přelomu 50. a 60. let poklesl roční počet narozených na hodnoty kolem 130 tis. dětí; v 70. letech pak došlo ke zvýšení tohoto počtu a v roce 1974 se narodil nejvyšší počet dětí v celé naší poválečné historii (195 427 dětí); toto období bývá označováno jako „babyboom“ a děti narozené v tomto období jako „Husákovy děti“; v 80. letech pak opět došlo k poklesu počtu narozených dětí na hodnoty kolem 130 000

v poválečných letech došlo k relativně rychlému snižování úmrtnosti; zvýšila se naděje dožití při narození z hodnot kolem 62 let pro muže a 67 let pro ženy v roce 1950 na hodnoty kolem 68 let u mužů a 73,5 roku u žen v roce 1960; poté se však tyto hodnoty po následujících 30 let téměř neměnily; výrazně se také snížila hodnota kojenecké úmrtnosti, která klesala opět rychle v období let 1950 až 1960 a v následujícím období již klesala pomaleji či se její pokles dokonce zastavil

Československá republika patřila k zemím s východoevropským demografickým chováním: nízký sňatkový věk, vysoký podíl osob vstupujících do manželství, málo častá nesezdaná soužití, rození dětí v nízkém věku a v brzké době po sňatku, vysoký počet potratů, vysoká rozvodovost a nepříliš příznivá úroveň úmrtnosti